

มรรยาททหาร

เรียบเรียงโดย

พันเอก พระยาอมรวิสัยเดช

ตรวจแก้ไขและเพิ่มเติมตามพระวินิจฉัยของ

จอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ
กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

มรรยาททหาร

ตามที่แลเห็นอยู่ ทหารบางคนแม้เป็นชั้นนายยังไม่มียศที่เป็นทหารอันแท้จริง ดูเป็นทหารแต่เครื่องแต่งกายเท่านั้น เป็นสิ่งที่น่ารำคาญ ก็ทหารนั้นจำต้องมีธรรมอยู่ในใจเสมอ คือ กล้าหาญในทางที่ควรกล้า อ่อนโยนในทางที่ควรอ่อนโยน ทั้งอยู่ในความสุจริตและความยุติธรรมอย่างแน่นหนา กอบด้วยความโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป

อนึ่ง ทหารต้องมีมรรยาทอันดีงามตามความนิยมของคนส่วนมาก ต้องเข้าสมาคมกับชนต่างชาติต่างภาษาได้โดยเรียบร้อย ไม่ขัดกับความนิยมของเรา จึงจะนำมาซึ่งเกียรติศักดิ์แก่ชาติของเรา ในข้อนี้สำหรับชั้นนายทหารด้วยแล้วต้องนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง

เนื่องในความที่วามานี้ ข้าพเจ้าขอเล่าอะไรให้นายทหารฟังอย่างหนึ่งคือ เมื่อครั้งนายพันตรี (บัดนี้เป็นนายพลแล้ว) คอลลาร์เดต์ ผู้ช่วยทูตในราชการทหารบกฝรั่งเศส ได้เข้ามาดูการทหารในกรุงสยามเมื่อปี ๒๔๕๕ ก่อนเขาจะกลับ ข้าพเจ้าได้ขอให้บอกโดยตรงว่าเขามีความเห็นอย่างไรในเรื่องกองทัพบกของเรา เขาจึงตอบว่ากล่าวรวมความอย่างสั้น ๆ แล้วเขาเห็นว่าพลทหารของเราดีมาก แต่นายทหารนั้นยังอ่อนน้อม ต่อมาเมื่อเราได้ส่งทหารออกไปทำสงครามร่วมมือกับราชสัมพันธมิตรในยุโรป คนชาวยุโรปที่ได้ประสบกองทัพไทย คงออกความเห็นเป็นทำนองเดียวกันว่า พลทหารดีจริงของฝรั่งเศสออกจะสู้ได้ยาก แต่นายทหารนั้นยังผิดจากนายทหารฝรั่งเศสไกลมาก หรืออย่างน้อยเขาก็ไม่พูดออกความเห็นถึงนายทหารเสียเลย

ข้าพเจ้าจึงได้มาคำนึงดูว่า เหตุไฉนหนอชาวยุโรปจึงชมแต่พลทหารของเรา แต่ไม่ชมนายทหารเสียเลย เมื่อไตร่ตรองโดยถ้วนถี่แล้ว จึงสันนิษฐานและเชื่อแน่ว่าคงเป็นเพราะเหตุผลดังกล่าวต่อไปนี้

ในยุโรป สำหรับผู้ซึ่งจะเป็นนายทหาร เขาคัดเลือกเอาบุคคลซึ่งได้ศึกษา มีความรู้อย่างกว้างขวางมากแล้ว ฉะนั้นนายทหารไม่ใช่แต่เป็นผู้มีความรู้ในการทหารทำตามหน้าที่ของตนได้อย่างเดียวเท่านั้น ย่อมมีความรู้ทั่วไป ภูมิศาสตร์โลก พงศาวดารโลก วิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ดังนี้ เป็นต้น นอกจากนั้น ผู้ที่เข้าเป็นนักเรียนนายร้อยมักจะมาจากครอบครัวชั้นสูงหน่อยที่ได้การอบรมอย่างดีมาแล้วจากบ้าน มีมรรยาทอันดีงาม เข้าสมาคมได้ดีไม่มีขวยเขิน ทั้งไม่มีที่จะพลาดพลั้งในกิริยาอาการ แปลว่านายทหารของเขาผิดกับชั้นพลทหารมากเป็นคนละชั้นกันทีเดียว

พลทหารของเขานั้น ออกจะเป็นทำนองเดียวกับพลทหารของเราไม่ผิดอะไรกัน ออกจะฝึกง่ายและคล่องแคล่วกว่าและเราควรดัดชั้นมากกว่าเสียด้วยซ้ำ เขาจึงชมว่าพลทหารของเราดี ส่วนนายทหารของเขานั้นถึงแม้ว่าเป็นผู้ซึ่งต้องทำงานกรากกรำมาก มากกว่านายทหารของเขา และทำการในทางทหารโดยเฉพาะดีพอใช้ก็ดี แต่นับว่าเป็นเชนของเขายังไม่ได้ ความรู้ทั่วไปยังบกพร่องมาก ทั้งการอบรมในทางมรรยาทก็ยังไม่เจริญดีพอ เหตุฉะนั้นเองนายทหารของเราส่วนมากยังไม่สามารถกระทำให้ชนชาวยุโรปมีความนิยมพูดตรง ๆ คือ เขายังไม่เห็นว่าเป็นอารยชนพอ

เมื่อนายทหารบางคน ได้อ่านข้อความที่กล่าวข้างบนนี้ก็อาจมีความขุนเคือง ข้าพเจ้าขออภัยล่วงหน้า และขอเตือนว่าการโกรธนั้นหาประโยชน์มิได้ เราจะบังคับให้ชนชาวยุโรปมีหลายร้อยล้านกลับความเห็นนั้นไม่ได้ เขาเป็นผู้อยู่หน้าเราในทางความเจริญ เราจำเป็นต้องตามเขา จะไปถือว่าธรรมเนียมของใครก็ของใครทำไมเราจะทำธรรมเนียมของเราบ้างไม่ได้หรือดังนี้เป็นของเหลววิสัย

เมื่อเห็นประจักษ์อยู่โดยแน่ชัดว่า มรรยาทของเรายังไม่ดีพอเท่าที่พึงประสงค์ ดังนี้ข้าพเจ้าจึงได้รำลึก
 อยู่เสมอว่าน่าจะออกคำแนะนำอย่างใดอย่างหนึ่งในเรื่องนี้ เพื่อช่วยชี้หนทางแต่ก็ยังไม่ได้ เผอญนายพันเอก
 พระยามรวิสัยสรเดช จเรการปิ่นใหญ่ทหารบกส่งคำแนะนำในเรื่องนี้สั และมรรยาททหารมาให้ข้าพเจ้าตรวจ
 เพื่อขออนุญาตใช้สอนทหารใต้บังคับบัญชาของตน ข้าพเจ้าเห็นว่า คำแนะนำนั้นอาจมีประโยชน์สำหรับทหาร
 ทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะแต่ผู้ซึ่งอยู่ใต้บังคับบัญชาของจเรการปิ่นใหญ่ทหารบกเท่านั้น จึงได้ตกลงจัดการพิมพ์ขึ้น
 แจกจ่ายทั่วไป ความในคำแนะนำซึ่งมีต่อไปดังนี้ เป็นของนายพันเอกพระยามรวิสัยสรเดช ผู้เรียบเรียง
 ข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจและตกแต่งแก้ไขเพิ่มเติมบ้างบางแห่งตามความเห็นของข้าพเจ้า

จอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ
 กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
 เสนาธิการทหารบก

สำหรับทหารทั่วไปต้องปฏิบัติ

กล่าวโดยทั่วไป

๑. ต้องระวังความสะอาดเรียบร้อยในที่อยู่ของตนเองให้มาก ๆ เพราะที่อยู่ของตนเองนั้น เป็นเครื่องแสดงให้ผู้อื่นเข้าใจว่าตนมีนิสัยเป็นอย่างอื่น ทั้งถ้าอยู่ในที่โลโครกแล้วก็อาจบังเกิดโรคร้าย ไข้เจ็บได้ต่าง ๆ อย่างร้ายแรง

๒. เครื่องแต่งกายต้องให้ถูกแบบทหารทุกอย่างและสะอาดเสมอ บางคนปล่อยให้เดือนดุมเสื้อ กระเป๋ เครื่องหมายประดับบนอินทรรูและคอเสื้อเป็นสนิมจนดำ

ก. หมวกต้องสวมให้ตรง การที่สวมหมวกเอียง ไม่ทำให้สวยขึ้นเลย บางคนดัดจริด ดัดทรงหมวกให้เฉลอบุบไปเป็นรูปทรงต่าง ๆ และสวมคับจนเดินตอดังชฎา หรือสวมหมวกจนเลยใบหูดูไม่สมกับเป็นทหาร

ข. เสื้อกางเกงทั้งชั้นนอกและชั้นใน ควรเปลี่ยนบ่อย ๆ และเสื้อกางเกงชั้นนอกถ้าใช้เครื่องสีกากี ต้องระวังให้เสื้อกับกางเกงสีเดียวกัน อย่าใช้เสื้อสีตกลากกางเกงสีตกลน้อย ถ้าใส่เสื้อสีเทากางเกงสีน้ำเงินแก่ก็ไม่ควรให้สีตกล หรือกลายเป็นสีอื่นไป ต้องระวังให้คงเป็นเทาจริง ๆ น้ำเงินจริง ๆ อนึ่ง บางคนชอบสวมเสื้อสั้นจนเดินต่อ บางคนก็ชอบสวมเสื้อยาวจนเป็นตาหมอ ทั้งนี้ ดูไม่งามและเป็นอูตริไม่เข้าเรื่องทั้งสิ้น

ค. กระเป๋และเครื่องใช้โลหะต่าง ๆ ซึ่งสำหรับประดับร่างกาย ควรจะขัดให้สะอาดและไม่ควรลากกระเป๋ให้ดังกราว ๆ จะทำให้เสียชื่อเสียงและเป็นที่รำคาญสำหรับผู้อื่น

ง. รองเท้าต้องขัดให้สะอาดและระวังอย่าสวมรองเท้าที่ขาดไปในที่เปิดเผย นายทหารชั้นสัญญาบัตรควรสวมรองเท้าเสมอ (เวลาแต่งเครื่องแบบทหาร)

จ. ร่างกายต้องหมั่นรักษาให้สะอาด คือ ต้องหมั่นอาบน้ำเสมอ ผม เล็บ ฟัน หนวด ต้องตัด แต่งขัดให้สะอาด เพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคและเป็นที่รังเกียจสำหรับผู้อื่น

๓. เวลาประกอบอาหารด้วยตนเองรวมกันต้องช่วยเหลือกันและอย่าชิงบริโภคนเสียก่อนเพื่อน (เมื่อไม่มีกิจจำเป็นในราชการ) ต้องคอยพร้อมกันและอย่าแยกไปนั่งบริโภคแต่เพียงผู้เดียว จะทำให้ขาดความสามัคคี

๔. เวลารับประทานอาหารอย่าลุกกลนเลอะเทอะมูมมาม จงระวังรักษาความสะอาดให้มาก และอย่ากล่าวถึงสิ่งที่น่าเกลียดในเวลารับประทานอาหาร เพราะจะรำคาญผู้ซึ่งรับประทานอาหารอยู่ด้วยกัน และจะทำให้มีมารังเกียจต่อไปด้วย

๕. ในเวลารับประทานอาหารไม่ควรเคาะมีด ช้อน ช้อม และสิ่งอื่น ๆ ให้ดังเปรี๊ยะปร่าง โครมคราม ต้องระวังให้เสียงเบาที่สุด กับการชดน้ำแกงจนเสียงดังโฮก ๆ เป็นสิ่งไม่ควรทำเหมือนกัน

๖. ถ้าจะซื้อของรับประทานด้วยกันหลายคนในที่แห่งเดียว อย่าแย่งชิงกันเข้าไปซื้อ กิริยาแย่งชิงกันเข้าไปซื้อของรับประทานเป็นกิริยาที่ชั่วมากและอย่าฉวยเอาจนเกินส่วน มิฉะนั้น เขาจะว่าเป็นคนตะกละตะกลาม

๗. ไม่ควรถูกต้องหรือหยิบยื่นสิ่งของที่ผู้อื่นจะบริโภคด้วยมือตนเพราะเขาจะเกลียดและอาจนำเชื้อโรคไปติดเขาด้วย

๘. ไม่ควรเอาของผู้อื่นมาใช้ในการบริโภค เช่น ถ้วยน้ำ ผ้าเช็ดมือ ช้อน ช้อม เป็นต้น เพราะจะให้โทษในเรื่องการนำเชื้อโรคไปติดต่อกันได้ และทั้งเขาจะรังเกียจด้วย

๙. การรับประทานอาหารกลางถนนหรือหน้าร้าน ซึ่งไม่ใช่ท้องถื่นเคยกระทำกันได้ (เช่น รับประทานอาหารข้างตมที่ราชวงศ์) เป็นการที่ควรระวังสำหรับเกียรติยศบางชั้น

๑๐. ไม่ควรบ้วน ขาก ถ่ม และอย่าจ้ม ควัก ล้วง และเการ่างกายในที่ประชุม เช่น เอานิ้วไปขูดจมูก หรือเอานิ้วและไม้เคาะฟัน ถ้าจำเป็นต้องเอาผ้าเช็ดหน้า หรือผ้าเช็ดมือบังเสียก่อน มิฉะนั้นจะเป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

๑๑. การเรอดังเป็นกิริยาไม่ดีทำให้คนอื่นขยะแขยง เป็นธรรมเนียมของจีน เมื่อจีนรับประทานแล้วต้องเรอ ดัง ๆ

๑๒. เวลาหาว จาม ไอ ต้องเอามือหรือผ้าบังก่อน แล้วจึงหาว จามหรือไอ มิฉะนั้นจะเป็นที่รังเกียจสำหรับผู้อื่น

๑๓. ไม่ควรหยิบของผ่านหน้าผู้อื่น ควรขอให้เขาส่งให้ดีกว่า แล้วแสดงความพอใจ

๑๔. ทหารจะเดินไปในที่ใด ๆ จะเป็นเวลาควบคุมหรือเวลาอยู่ตามลำพังก็ดี ถ้าไปในที่เปิดเผยในระแวกบ้าน ควรเดินให้ถูกเท้าพร้อมกันและอยู่ในลำดับระเบียบแถวนั้นอันเรียบร้อยเสมอ

๑๕. ทหารเดินไปผ่านผู้ใหญ่หรือผู้ใหญ่ในทางที่แคบต้องหยุดแอบให้ผู้ใหญ่หรือผู้ใหญ่เดินไปก่อน

๑๖. ถ้าทหารจะเดินไปในที่ใกล้ของหมู่ หมวด กองทหารในที่เปียดเสียดคับแคบ (เช่น เผลียง โรงทหาร เป็นต้น) ต้องขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชาทหารในที่นั้นก่อนจึงจะเดินไปได้

๑๗. เวลานั้นอยู่ในชนหมู่มากไม่ว่าในการใด ๆ ถ้ามีผู้ใดนำของมาแจก ตนอยู่ใกล้หรืออยู่ต้นทางที่เขานำมาแจก ตนต้องส่งของนั้นให้ผู้อื่น ซึ่งอยู่ถัดไปให้ทั่วถึงก่อนเสมอ ตนอย่าเลือกหรือฉวยเอาเสียก่อน ซึ่งเป็นกิริยาเอาเปรียบต่อผู้อื่น

๑๘. เมื่อผู้ใดช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อ ไม่ว่าการใด ๆ ผู้รับความช่วยเหลือและเอื้อเฟื่อนั้นต้องแสดงความพอใจ หรือแสดงความเคารพตอบเสมอ

๑๙. คนไทยย่อมถือกันว่าศรัทธาเป็นของสูง เพราะฉะนั้นต้องระวังอย่าให้กิริยาก้าวร้าว และเวลาพูดอย่าใช้มือชี้ข้ามหน้าข้ามตา และศรัทธาของผู้อื่น ถ้าจะหยิบของซึ่งอยู่ในที่สูงหรือเดินเฉียดใกล้กายบุคคล ต้องออกมาจางและแสดงกิริยาเอางานเป็นการขอโทษ

๒๐. อย่าล่วงเกินถูกต้องผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หยอกกันฐานเพื่อน ในข้อนี้ยอมมีอยู่เนื่องคือล่วงเกินถูกต้องผู้หญิงโดยใช้อุบายต่าง ๆ

๒๑. จะทำอะไร เช่น เดิน ลูกนั่ง เป็นต้น ต้องระวังอย่าให้พรวดพลาด แต่ก็ไม่มีกิริยา อืด ๆ อย่างกิริยายายแก่

๒๒. ไม่ควรเดินผ่านหรือบังตาผู้อื่น เมื่อเขาดูสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ ควรพยายามแอบและแหวกทางให้มีที่ว่างจนผู้นั้นสามารถแลเห็นได้

๒๓. ทหารไม่ควรกระทำการที่ควรจะทำในที่ลับมาทำในที่เปิดเผย เช่น ยืนถ่ายปัสสาวะตามถนน ต้องนึกว่าตัวสวมเครื่องแบบทหาร ทำให้คนไปมาเห็นได้ง่ายและน่าอายที่สุด (ได้เคยเห็นนายทหารสัญญาบัตรถ่ายปัสสาวะรดกำแพงแก้วรอบพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในเวลามีงานพระราชพิธี คนแน่นใคร ๆ แลเห็นได้ ดังนั้นนับว่าน่ารำคาญเหลือทน)

๒๔. ไม่ควรหันหลังให้ผู้อื่นในขณะที่พูดจាកันหรือเหยียดเท้าไปให้ ถ้ากับผู้ใหญ่ยังเป็นการสำคัญมากขึ้น

๒๕. ไม่ควรใช้กิริยากระซิบบ้ายับอวดดีสัญญาใด ๆ ในที่ประชุม เพราะอาจทำให้ผู้อื่นสงสัยในกิริยาเช่นนั้น

๒๖. ทหารต้องถอดหมวกเมื่อเข้าชายคาบ้านผู้อื่น หรือที่สำนักงาน เพื่อแสดงความเคารพ และเวลาไปโบสถ์วิหารไม่ว่าศาสนาใด ๆ ก็ควรถอดหมวกให้เสมอด้วย

๒๗. สำหรับทหาร การยืน นั่ง ต้องอยู่ในลำดับยศอันสมควรและไม่ควรอยู่แอบหลังผู้อื่น ถ้าผู้ใหญ่ทำเช่นนั้นผู้น้อยจะได้รับความลำบาก เช่น ไม่กล้านั่งเสมอหรือขึ้นหน้าผู้ใหญ่ ลงท้ายก็เลยไม่มีที่จะนั่ง

๒๘. กิริยาถือต่าง ๆ ทหารไม่ควรประพฤติเลย จะทำให้เสียแก่วินัย

๒๙. ถ้าผู้อื่นแปลกหน้ามา อย่าจ้องมองเขาจนเหลือเกิน เพราะจะทำให้เขาเกิดความละอายขึ้นได้ (เช่น ผู้หญิง เป็นต้น)

๓๐. กิริยาท่าทางต้องให้ผิ้วผายองอาจ สมกับเป็นทหารอยู่เสมอ แต่ต้องระมัดระวังอย่าให้กิริยามารยาทผู้ดี เช่น เดินลงเท้าหนักเกินไปในที่ที่ไม่สมควร เป็นต้น

๓๑. ในขณะที่ทหารไปซื้อของอยู่ก่อน ภายหลังมีผู้ใหญ่ ผู้หญิง นักบวชเข้าไปซื้อ ทหารต้องอนุญาตให้คนขายของไปขายให้กับผู้ที่กล่าวแล้วนั้นเสียก่อน ส่วนตัวเรานั้นรอไว้หาโอกาสซื้อต่อไปภายหลัง

๓๒. ทหารซึ่งโดยสารรถไฟ รถราง และเรือไปในที่ใด ๆ ถ้ามีผู้ใหญ่ ผู้หญิง นักบวชหรือเด็กโดยสารก่อนหรือหลังก็ตาม ทหารไม่ควรเข้าไปเบียดเสียดแย่งชิงที่นั่ง ควรจะหลีกเลี่ยงหาที่ให้ผู้ที่กล่าวแล้วนั้นนั่งให้สะดวก

๓๓. ในเวลาไปดูการมหรสพ ในขณะที่จะซื้อตั๋วอย่าเบียดเสียดแย่งชิงกันเข้าไปซื้อในขณะที่ดูการมหรสพอยู่ ถ้ามีความพอใจการมหรสพนั้น ควรใช้วิธีบมือพอสสมควร อย่าใช้วิธีการกระทุบเท้า เป่านกหวีด เป่ามโหรี กระแทกเก้าอี้ กระทุ้งกระบี่เป็นอันขาด เพราะจะเป็นเรื่องรำคาญแก่ผู้อื่น ถ้าผู้ที่ควรจักแสดงความเคารพตามข้อบังคับทหารหรือผู้ที่รู้จักเข้ามาหรืออยู่ในที่นั้นก่อน ให้ทำความเคารพตามระเบียบ แต่ถ้าการมหรสพนั้นมีการปิดฉาก (ไฟ) ก็ให้กระทำความเคารพเมื่อเปิดฉาก (เปิดไฟ) ได้เวลาเลิกการมหรสพ ถ้ามีการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ก็ต้องหยุดรอแสดงความเคารพจนจบ เวลาจะออกจากโรงมหรสพอย่าแย่งชิงผู้อื่นออกเมื่อคนบางแล้วค่อยออกภายหลัง

๓๔. เวลาไปงานศพอย่ามีกิริยารื่นเรึงขึ้นบาน และทำเสียงดังเป็นอันขาด บุหรีก็สูบไม่ได้ สูบได้ต่อเมื่อเจ้าภาพสูบขึ้นก่อน หรือเชื้อเชิญ

๓๕. ไม่ว่าในที่ประชุมใด ๆ ถ้ามีการเลี้ยงสุราเมรัย ทหารต้องดื่มสุราเมรัยแต่พอเหมาะกับกำลังของตนเองเสมอ มิฉะนั้นเป็นการให้โทษหลายประการนัก

๓๖. ทหารทุกคน ไม่ควรลักลอบเล่นการพนันที่ต้องห้าม ตามพระราชบัญญัติอากรการพนัน ถ้ายังเป็นผู้ใหญ่ยิ่งสำคัญมาก เพราะจะเป็นตัวอย่างอันไม่ดีกับผู้น้อย และยิ่งชวนผู้น้อยมาเล่นด้วยยิ่งเป็นการสำคัญหนักยิ่งขึ้นอีก

๓๗. ผู้ที่ลอบทำร้ายบุคคลโดยไม่รู้ตัว หรือไม่มีทางที่จะสู้ได้นั้น (ทำร้ายทุกประการ ตลอดถึงทำร้ายด้วยวาจา) เป็นนิสัยที่เลวกว่านิสัยของสัตว์

๓๘. เมื่อเห็นผู้ใดพลาดพลั้งในกิจราวาจาแล้ว ก็ดูถูกเยาะเย้ยเขินนั้นนับว่าไม่เป็นการสมควรเพราะเราก็อาจพลาดพลั้งเช่นนั้นได้เหมือนกัน

๓๙. เวลาเพื่อนทหารขาดเสปียง และตนมีเสปียงอยู่ ควรเฉลี่ยเสปียงให้กับเพื่อนเพื่อแสดงความอารี เพราะเสปียงที่ตนมีเหลืออยู่เล็กน้อยก็ไม่พอให้ตนมีชีวิตอยู่ได้นานนัก นอกจากจะได้รับเสปียงมาใหม่ ถ้าไม่มีการหวงตระหนี่เช่นนั้นก็สมกับนิสัยทหาร

๔๐. ทหารทุกคนต้องเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้บังคับบัญชา ผู้ใหญ่ ผู้หญิง นักบวช เช่น เห็นผู้บังคับบัญชาจะเข้าไปในสถานที่ใด ๆ ซึ่งจะต้องเปิดประตู หรือผู้บังคับบัญชาต้องการจะสูบบุหรี่ แล้วตอนอยู่ใกล้ในที่นั้นต้องรีบเปิดประตูหรือขีดไม้ขีดไฟให้

๔๑. ทหารเห็นเหตุร้ายหรืออันตรายใด ๆ เกิดขึ้น ถ้าสามารถจะช่วยเหลือได้ต้องรีบเข้าช่วย เช่น คนตกน้ำ ถูกรถทับ หรือเกิดเพลิงไหม้ เป็นต้น ถ้าเหตุนั้นเกิดกับนักบวช ผู้หญิง เด็ก ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใหญ่มากกว่าตนแล้วก็เป็นการศึกษายิ่งขึ้น และถ้าเหตุร้ายเกิดขึ้นต่อเจ้าพนักงานของรัฐบาล เป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยโดยทันที มิฉะนั้นอาจมีโทษ

๔๒. ความทุกข์ถ้าแบ่งแล้วจะเบาบาง ความสุขถ้าแบ่งแล้วจะเพิ่มพูน หมายความว่า ทหารต้องแบ่งทุกข์แบ่งสุขซึ่งกันและกัน ถ้าเห็นเพื่อนทหารด้วยกันมีความทุกข์ อย่าแสดงกิริยาสนุกสนานรื่นเริง ต้องช่วยพูดจาเอาใจกัน ถ้าเป็นเวลาสนุกสนานรื่นเริงให้พร้อมมูลกันไม่ใช่มานั่งทำหน้าบึ้งตึงอยู่ผู้เดียว

๔๓. เมื่อทหารเห็นผู้ใดทำราชการอย่างใดอยู่ และเหลือกำลังของผู้นั้นจักทำให้สำเร็จโดยเร็วได้ และการที่ทำอยู่นั้นเมื่อตนเข้าช่วยด้วย ก็จะเป็นประโยชน์และรวดเร็วขึ้นโดยเท่าที่ตนสามารถทำได้ ทั้งไม่ผิดหน้าที่ของตนด้วย ทั้งในเวลานั้นตนไม่ได้ทำกิจการอย่างอื่น ๆ อยู่ เมื่อเช่นนั้นให้ผู้ได้เห็นการนั้นเข้าช่วยที่ทำการนั้น ๆ โดยเร็วที่สุดเสมอ เพื่อประโยชน์ในทางราชการและบำรุงความสามัคคีซึ่งกันและกันกว่าตนแล้วก็เป็นการศึกษายิ่งขึ้น และถ้าเหตุร้ายเกิดขึ้นต่อเจ้าพนักงานของรัฐบาลเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยโดยทันที มิฉะนั้นอาจมีโทษ

๔๔. ในเวลาราชการสนาม กองทหารหรือทหารผู้ใดไม่ได้รับคำสั่งให้ทำการอย่างใดทั้งไม่มีหน้าที่การทำงานอย่างใดซึ่งทำอยู่เดิมแล้ว เมื่อได้ยินเสียงสู้รบกันทางใด ต้องรีบไปช่วยพวกตนตามทางเสียงปืนซึ่งสู้รบกันนั้นโดยไม่ต้องร้องขอให้เขาร้องขอให้ช่วย

๔๕. ทหารไปในที่ใด ๆ ก็ดี ต้องระวังเครื่องแสดงความเคารพอยู่เสมอและต้องแสดงความเคารพโดยกิริยานอบน้อม (ตามแบบทหาร) ไม่ใช่ทำโดยเสียไม่ได้ หรือต้องบังคับให้ทำเหมือนเสียไม่ได้เป็นอันขาด เพราะทหารได้นามว่าเป็นผู้มีหุตาว

๔๖. ทหารรวมกันอยู่ตามลำพังหลายคน ต่างต้องช่วยกันระวังในเรื่องแสดงความเคารพและระวังอันตราย และทุกคนต้องฟังคำแนะนำในทางที่ชอบของผู้ที่มีอาวุโสกว่าตนเสมอ

๔๗. ทหารพบผู้หญิงที่รู้จัก ควรแสดงความเคารพก่อน

๔๘. ตามข้อบังคับว่าผู้น้อยต้องแสดงความเคารพผู้ใหญ่ก่อน แต่ผู้ใหญ่ก็ไม่ควรจะคอย เมื่อเห็นก่อนก็ควรแสดงความเคารพก่อน เพราะเป็นการแสดงความสามัคคี และผู้น้อยจะได้รู้สึกละอายใจที่ตนเหมือนไม่ค่อยระวัง

๔๙. เสียงที่พูดนั้นอย่าให้เบาหรือโหวกเหวก และพูดอะไรก็ต้องเป็นวรรคเป็นตอน และถูกต้องตามยศ เข้าใจง่ายไม่ต้องให้ถามซ้ำหลายหน และอย่าใช้คำหยาบคายเป็นอันขาด

๕๐. ไม่ควรกล่าวถึงโสโครกในที่ประชุมใด ๆ จะเป็นที่ยังเกลียดแก่ผู้อื่น

๕๑. ทหารทำกิจพลาดพลั้งในกิจราวาจา ต้องออกวาจาขอโทษเสมอ แต่อย่าเข้าใจผิดว่าทหารทำผิดวินัยก็ต้องขอโทษด้วยนั้นเป็นการไม่ถูก

๕๒. ในที่ประชุมไม่ควรพูดเกี้ยวพาเกะแอะสตรี้

๕๓. จะกล่าวถึงสิ่งใด ๆ ต้องให้เป็นทีพอใจของผู้ฟัง อย่าพูดเคอะแคะว่าเขา การพูดขับไล่กันจริง ๆ (โดยมิใช่ล้อกันฐานเพื่อน) นับว่าเป็นวาจาอันชั่วมาก

๕๔. สิ่งของเป็นที่เคารพของผู้อื่น ทหารอย่าพุดติเตียนขึ้นในขณะนั้นเป็นอันขาด

๕๕. ทหารควรระมัดระวังคำพุดให้มาก ถ้าเป็นเรื่องราชการแล้วไม่ควรจะนำไปพุดกับผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หน้าที่ ยิ่งคนที่ไม่รู้จักแล้วไม่ควรพุดเลย เพราะอาจนำไปเล่าต่อ ๆ ไปจนเสียประโยชน์ของทางราชการ

๕๖. คำพุดต้องระมัดระวังให้แน่นอนไม่กลับกลอก คือต้องให้คงเจริญอยู่ดังงาช้าง ถ้าใครทำหน้าที่ไว้หลังหลอกพุดกลับกลอกไม่คงที่ประจวบดังหัวเตமாแล้ว จะไม่มีผู้ใดคบค่านับถือเลย

๕๗. การพุดอะไรไปโพลง ๆ โดยมีไตรตรอง (กลืนน้ำลายเสียสามอีกก่อน) นั้น และอาจเป็นเหตุร้ายกับผู้คนที่ได้ด้วยแล้ว ในทางทหารย่อมถือว่าเลวทรามยิ่งนัก

๕๘. ผู้ที่พุดต่อหน้าอย่างหนึ่งลับหลังอย่างหนึ่ง จะนั่งที่ไหนก็ตั้งกองนิทา และหาโอกาสเขียนบัตรสนเท่ห์เท่านั้น จะไม่นับว่าเลวที่สุดอย่างไร

๕๙. การมาทันเวลาราชการนั้น นับว่าเป็นข้อสำคัญสำหรับราชการทหารมาก ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรือผู้น้อยต้องมาก่อนผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่ก่อนเสมอ แต่ไม่ควรมาก่อนเวลา ซึ่งกำหนดก่อนกว่า ๑๕ นาที ผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชาไม่ควรให้ผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชามาคอยตนอยู่นาน ต้องระวังทำตัวอย่างอันดีอยู่เสมอ ถ้าตนมาช้าสัก ๒ - ๓ ครั้ง ต่อไปผู้อื่นก็จะมาช้าอย่างที่ท่านทำแบบนั้นทีเดียว

๖๐. ต้องระวังแยกเวลาในราชการและนอกราชการให้ถูกต้อง อย่าให้ปะปนกันจนถึงนายทหารผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชาและนายทหารผู้ใหญ่ หรือผู้บังคับบัญชาไม่สมาคมกลมเกลียวกันได้เพราะถือว่าเป็นราชการอยู่เสมอทั้งผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่ก็ถือว่าตนสูงศักดิ์ ผู้น้อยหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ก็ถือว่าตนต่ำศักดิ์จนไม่กล้าที่จะเข้าสมาคมกลมเกลียวกันได้เลย ที่ถูกในเวลาราชการผู้บังคับบัญชาต้องบังคับบัญชาให้เป็นยุติธรรม ถูกต้องเคร่งครัดแน่นอน (ไม่กลับกลอก) เวลานอกราชการต้องถือว่าผู้น้อย หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเป็นเพื่อนข้าราชการหรือเป็นญาติผู้น้อย (ลูกน้อง) ของตน ในการทำวันทยหัตถ์ในขณะที่พุดกับผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่ ถ้าพุดเรื่องราชการ เช่น สั่งว่าให้ปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้ ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้น้อยต้องยกมืออยู่ในทำวันทยหัตถ์ตลอดเวลาที่พุด เพราะเป็นราชการ แต่ถ้าพุดปราศรัยหรือคุยกันเล่นก็ไม่จำเป็นที่ผู้น้อยจะต้องยกมืออยู่เลย ในเรื่องนี้ได้เคยเห็นทำกลาดเกลื่อนกันมาก ผู้บังคับบัญชาของพลพุดสนทนาฉันเพื่อนกับนายทหารนายทหารยกมือ แต่ผู้บังคับกองร้อยสั่งการแก่นายสิบ นายสิบไม่ยกมือเลยเป็นการตรงกันข้ามกับที่ควรแท้

๖๑. เวลาเป็นเงินเป็นทอง ทหารทุกคนควรจะนึกตริตรองและใช้ให้ถูกต้อง อย่าเอาเวลาอันแพงนี้ไปใช้สำหรับสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์กับชาติ บ้านเมือง

๖๒. เมื่อได้ทำอะไรในสิ่งที่ควรทำแล้ว อย่าปล่อยให้เวลาว่างที่เหลืออยู่อีกหมดไปเสียเปล่า ๆ ควรอ่านหนังสือที่เป็นประโยชน์เสมอ (ไม่ใช่บทละคร) ดังนี้ จึงจะเรียกว่าเป็นคนเอาถ่าน อย่าเป็นโรคช้ำเกียจอ่านหนังสือ หรือเห็นหนังสือเป็นยาทำให้อนหลับ

๖๓. ผู้ใดไม่ทำงานในหน้าที่ของตน เอาเวลาไปทำงานในหน้าที่ของตนไปคิดการในหน้าที่ของคนอื่น ๆ และทั้งอวดรู้แต่ปากมากด้วยนั้น ผู้นั้นควรจะได้นามว่า “กระฉอกถ้วยแก้ว”

๖๔. ผู้ซึ่งละเอียดลออจะทำการงานให้ดีที่สุด และรั้งรอตรวจตราอยู่จนงานนั้นเกินเวลาก็อยู่ในเกณฑ์ที่ว่า “ความดีที่สุดเป็นศัตรูของความดี” ทหารต้องระวังอย่าทำการงานให้ช้าเกินเวลาที่ควรเป็นอันขาด

๖๕. ผู้ดีนั้นต้องนับว่าเป็นผู้มีกิริยา วาจาใจดี ไม่ใช่เป็นขุนนางก็ต้องเป็นผู้ดีอยู่เสมอไป

๖๖. ในการทำงานทั้งปวง ทหารต้องมีมานะไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก โดยไม่ทำตัวเป็นน้ำตาหรือขี้ผึ้งคือ กลัวฝนและกลัวแดด ถึงแม้มีความลำบากสักปานใดก็ต้องอดทนให้ได้และคอยดูต่อไปในข้างหน้า

๖๗. ของที่ยืมมาจากผู้อื่น เมื่อได้ใช้แล้วต้องส่งคืนเขา อย่างนอนใจเสีย เช่น หนังสืออ่าน เป็นต้น

๖๘. เงินทองไม่ต้องยืมกันเพราะเขาต้องใช้เหมือนกัน ถ้าเขาไม่ให้ยืมจะขัดใจกัน เมื่อเรามีเท่าใดก็ใช้เท่านั้น ต้องใช้เงินให้พอเหมาะกับรายได้ของตน อย่าให้ต้องเป็นหนี้ การใช้เงินจนเกินกำลังของตนจะต้องเป็นหนี้เขานั้น ผู้นั้นควรจะได้นามว่า “เลิง หรือเลยง”

๖๙. ทหารซึ่งรวมกันอยู่หลายคนหรือเป็นหมู่มาก ถ้าไม่มีผู้ใดบังคับบัญชา หรือดักเตือน แนะนำในสิ่งที่ชอบ ให้ผู้ซึ่งอาวุโสที่สุดนั้นทำหน้าที่ซึ่งกล่าวมานี้

๗๐. ทหารทุกคนต้องพยายามทำการงานในหน้าที่ของตนให้มากก่อน อย่างที่เรียกว่า ผู้บังคับบัญชาต้องใช้วิธีบังคับด้วยบังเหียน อย่าให้ตรงกันข้าม คือบังคับด้วยปฏิภาณ

๗๑. ความกล้าหาญที่ควรกล้านั้น เป็นข้อสำคัญอย่างเอกอุของทหาร คือ กล้าเพื่อรักษาพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ หรือเพื่อป้องกันชาติ ศาสนา บ้านเมือง และเกียรติยศของทหาร ทหารจำเป็นต้องกล้าจนถึงที่สุด เลือดหยดที่สุดท้ายก็ไม่เสียดาย

๗๒. ความรังเกียจแห่งความประพฤติ และมารยาทของผู้อื่นนั้น ทหารมักไม่แสดงให้เขารู้และให้เขากระดาก แม้เป็นผู้ที่ควรดักเตือนได้ ก็ควรได้ดักเตือนในที่ลับ

๗๓. ผู้ที่อยู่หนึ่ง ๆ ไม่ทำอะไรเพราะกลัวความผิดนั้น นับว่าเลว แม้จะทำอะไรไปถ้าปรากฏว่าบกพร่องก็จัดการแก้ไขภายหลัง ยิ่งว่าเป็นทางที่ควรยกย่องอยู่เสมอ

๗๔. ไม่ว่าการใด ๆ หมด ถ้าเตรียมพร้อมไว้เสมอ เป็นสิ่งที่ควรยกย่องในราชการทหารแท้

๗๕. ใครจะมีความรู้มากเพียงใดแต่ไม่รอบรู้การงานในหน้าที่ของตน ทั้งไม่พยายามที่จะรู้ จะถือว่าตนมีความรู้ได้อย่างไร หรือผู้ใดมีความรู้เท่าใด แต่ไม่สามารถใช้ความรู้นั้นให้เป็นผลดี คือทำการให้เป็นประโยชน์แก่ชาติ ก็เข้าอยู่ในเกณฑ์ที่ว่า “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด”

๗๖. ผู้ที่ดิ้นรนจะหาความดีใส่ตน โดยไม่ใช้หน้าที่ของตน เป็นทางส่อให้เห็นว่า ถึงแม้จะเป็นการชั่วร้ายอย่างไร ซึ่งอาจจะหาโอกาสหาประโยชน์ใส่ตัวได้ ก็คงพยายามหาทุกทาง โดยปราศจากความอาย

๗๗. ผู้ซึ่งประจบในทางราชการนั้น ไม่อยู่ในศัพท์สามัญที่เรียกว่า “เลี้ยแข้ง” ผู้ที่เลี้ยแข้งนั้นประจบนอกเรื่อง ทั้งปากบอณาหาความดีใส่ตัว เอาความชั่วไปใส่ผู้อื่น (ไม่ใช่นิสัยทหาร)

๗๘. ผู้ที่ทำการไม่แตกหักเด็ดขาดไปในสิ่งที่ควร และคอยจะรักษาตัวรอดไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ในทางทหารนับว่า ผู้นั้นมาทำการเพื่อรักษาเก้าอ้นอย่างเดียว

๗๙. การจงจำ โบายตินั้น เป็นอาญาสำหรับลงโทษกับสัตว์มิใช่หรือ ทหารเป็นผู้มีเกียรติยศสูง ถ้ายังชอบประพฤติดันชั่วร้ายจนต้องรับอาญาเช่นนั้น มีนิสัยเป็นทหารได้อย่างไร ต้องเป็นนิสัยอย่างที่ว่ามาแล้ว เพราะชอบรับอาญาอย่างนั้น

๘๐. ผู้ที่เลวทรามมาแล้วยังใด เมื่อได้เป็นนายทหารและมีนิสัยของทหารอยู่แล้วก็หาความเลวทรามนั้นได้ แต่คนที่หน้าด้านและไม่มีความอายนั้น ไม่มีวิสัยข้อใดที่จะแก้ไขให้หายได้เลย

๘๑. ผู้ที่ไม่มีความสามารถในตำแหน่งหน้าที่ และไม่มี ความชอบความเพียร ความรู้อย่างใดที่ควรยกย่องมา แต่เดิมแล้ว และยังหาอุปบายลงให้เขาเห็นผิดว่าสามารถนั้น อยู่ในเกณฑ์ที่ว่าลอกชาติและลอกตัวของตัวเอง ด้วย

๘๒. ผู้ซึ่งรู้ตัวว่าไม่มีความสามารถในทางราชการและทั้งตน ทอดทิ้งไม่พยายามจะศึกษาให้สามารถ ก็ชิง หาช่องโอกาสจะออกจากราชการเสียก่อนได้ นับว่าผู้นั้นเป็นผู้รักษาเกียรติยศ

๘๓. เห็นผู้ใดเขาดีหรือทำอะไรจะดีกว่าก็คอยหาโอกาสอิจฉา ชัดขวางทางดำเนินการที่เขาทำไปนั้น การอย่างนี้ ตามศัพท์สามัญเรียกว่า “เป็นการปิดเท้า” ไปเช่นนั้นนับว่าเลวยิ่งกว่าเลว

๘๔. คนเราบางครั้งน้ำใจย่อมเขาไปในทางที่ไม่เป็นธรรมดานั้นก็ได้ เช่นเราอยากจะทำงมงายหรือทำพิธีกรรม หรือนำความลับในทางราชการออกขายหรือทำการเป็นไส้ศึกของชาติด้วยประการใด ๆ เป็นต้น แต่เมื่อ เราได้ใช้วิธีตั้งใจของเราเองเป็นผู้พิพากษาคัดสินความคิดของเราแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าความคิดของเรานั้นไม่เป็น ธรรมแน่ ควรจะสั่งสอนใจของเราเสียเองเพราะเราอาจสอนใจของเราได้เอง ซึ่งนับว่าดีกว่าผู้อื่นสอนเราตั้งแสน ครั้ง ถ้าเราสอนใจของเราเองเช่นนั้น ก็ยังไม่หายโลภและหายความทรยศต่อชาติ ดังเช่นตัวอย่างที่กล่าวนี้เรา ต้องสั่งใจของเราเองให้เป็นผู้ด่าว่าตัวเราว่า ถ้าเรายังซนคิดเช่นนี้อยู่เราต้องเป็นสัตว์เดียรัจฉาน และไม่เป็น ผู้กตัญญูต่อชาติ เป็นผู้คิดล่วงและล้างชาติของตนเอง หาสมควรที่จะเกิดเป็นมนุษย์กับเขาไม่ เมื่อได้บังคับใจของ เราดังว่ามานี้แล้ว ก็คงหายโลภและหายความทรยศต่อชาติเป็นแน่นอน

๘๕. ทหารไม่ควรคบหญิงแพศยา หญิงจรจัด หญิงนครโสเภณี เพราะเมื่อคบเข้าแล้วจะทำให้แอบเศร้า หมองศรี ในที่สุดก็จะหมองมัวไปด้วยเชือกามโรคที่นับว่าเป็นโรคร้ายแรงที่สุด ซึ่งเป็นการทอนกำลังกาย กำลัง ความคิด ทอนอายุและยังซ้ำร้ายที่จะเห็นเหตุหน้าเชื้อโรคไปติดบุตรภรรยาและผู้อื่น และในที่สุดผู้ติดสืบลาย โลहितจากตนจะบริบูรณ์ไปด้วยเชือกามโรค ซึ่งอาจทำให้ร่างกายของผู้ที่เกิดที่หลัง ทุพพลภาพและอายุสั้นตาม เหตุดังกล่าวมานี้ ทหารหนุ่มควรจะระวังและอย่าประพฤติกาลมกดังกล่าวนี้นี้

๘๖. ทหารผู้ใดมุ่งหมายจะร่วมประเวณีกับหญิงใด ๆ ก็ดี (ไม่ใช่หญิงชั่ว) ต้องตริตรองเสียก่อนว่าตนมีกำลัง ที่จะอุปถัมภ์ค้ำชูเลี้ยงดูได้หรือไม่ ถ้าสามารถจะกระทำได้ จึงใคร่จัดการกับหญิงนั้นให้เป็นเกียรติยศและมีหน้ามีตา อย่าไปมุ่งหลอกหลงเขาเล่นเพราะบรรดาหญิงเมื่อต้องพลั้งพลาดลงไป แล้วยอมเป็นการเสียหายมาก ควรซึ่ง ชายทั้งหลายจะต้องกรุณามากที่สุด

๘๗. คนไทยเราบางชั้นในสมัยก่อน มักเหยียดเอาหญิงหรือภรรยาลงเป็นดังทาส มุ่งแต่จะให้หญิงบำรุงตน ถ่ายเดี่ยว แต่หาทำการตอบแทนที่จะบำรุงหญิงไม่ ที่จริงหญิงกับชายย่อมเสมอกัน เพราะเกิดมาเป็นคน เหมือนกันและถ้าจะว่าตามทางยุติธรรมแล้ว หญิงควรจักได้รับความอุปถัมภ์ค้ำชูจากชาย เพราะหญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งพันธุ์ของมนุษย์และอาจเป็นอาจารย์ชั้นต้นของบุรุษสตรีในขณะปฐมนั้นด้วย จึงควร จะได้รับความยกย่องอุปถัมภ์บำรุงจากชาย ซึ่งเป็นเพศแข็งแรงกว่านั้นเป็นอันมาก ความที่กล่าวมานี้ควรทหาร จะดำรงและปฏิบัติให้ถูกต้องอย่าเหยียดเอาหญิงเป็นผู้ต่ำช้าดังว่ามาแล้ว

๘๘. ทหารนั่งอยู่ในที่ประชุมใด ๆ เมื่อผู้บังคับบัญชา ผู้ใหญ่ หรือผู้หญิงมาภายหลังต้องต้อนรับเชื้อเชิญ และหาที่นั่ง ถ้าไม่มีที่ ๆ จะนั่ง ต้องเชิญให้นั่งในที่ของตน ส่วนตนนั้นให้หาที่นั่งใหม่หรือยืนเสีย ทั้งนี้เพื่อให้ เกียรติยศกับผู้ที่กล่าวมา

๘๙. ทหารจะอยู่หรือจะไปไหนกับผู้หญิง ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใหญ่ก็ต้องทำการป้องกัน มิให้เกิดอันตราย และทำการอุปการะค่าชู้ เพื่อให้ผู้ซึ่งกล่าวมาแล้วได้รับความสุขและความสะดวกด้วยประการทั้งปวง เช่น ตนต้องเดินหรือนั่งอยู่ในทางที่ไกลอันตรายซึ่งอาจมีได้ให้มากที่สุด หรือถ้าผู้ที่กล่าวแล้วจักขี่ม้า ส่งบังเหียน กด โกลน สวมโกลน ส่งตัวให้ขี่ม้าให้สะดวกในเวลาลงจากม้าก็ต้องจับม้ารับรองให้ลงจากม้าได้โดยปราศจากอันตราย และจูงม้าให้ดังนี้ เป็นต้น ไม่ทำเฉยเมย เห็นแก่ความสุขของตัวผู้เดียวเป็นที่ตั้ง

๙๐. ทหารจะไปหาผู้ใดที่บ้านหรือที่พักใด จะเป็นผู้บังคับบัญชาผู้ใหญ่ (เจ้านาย) หรือผู้ใดก็ตาม เมื่อไปถึงบ้านหรือที่พักนั้น ๆ ต้องแสดงอาณัติสัญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งให้คนในบ้านหรือเจ้าของบ้านได้ทราบเสียก่อน อาณัติสัญญาณซึ่งควรแสดงนั้น ดังนี้คือ บ้านบางแห่งมักมีติดกริ่งไฟฟ้าที่ประตู ถ้าไม่มีกริ่งไฟฟ้าก็ต้องเคาะประตูหรือส่งเสียงอย่างใดอย่างหนึ่งแต่พอควร เช่น กระแอมกระโอ เป็นต้น ครั้นเมื่อคนเฝ้าประตูทนายหน้าหอ (มหาดเล็ก) ออกมาหาจึงบอกยศนามของตนว่าจะมาหาผู้ใด หรือถ้าผู้ที่เราต้องการพบมีฐานะที่ควรส่งนามบัตรได้ ก็ให้ส่งนามบัตรต่อผู้ออกมารับนั้น ห้ามมิให้พรวดพราดเข้าไปในบ้านหรือที่พักนั้น (ขึ้นที่ควรห้าม) ก่อนได้รับความเชื่อเชิญเป็นอันขาด ที่กล่าวนี้ สำหรับบ้านและที่พักของผู้บังคับบัญชา ผู้ใหญ่ (วังเจ้านาย) หรือผู้ซึ่งไม่คุ้นเคยหรือแม้เป็นบ้านหรือที่พักของผู้คุ้นเคย อย่างฐานะเพื่อนฝูงก็อาจงดเว้นการบางอย่างที่กล่าวมาแล้วลงได้บ้าง

๙๑. ผู้ใดเป็นผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่ อย่าให้เป็นคนหูเบา แต่ก็มีใช้เป็นคนหูหนวก ตาบอด ต้องฟัง ต้องดูอย่างกว้างขวางที่สุดอยู่เสมอ แต่อย่าเชื่อคำคนสอพลอหรือเชื่อคนพูดก่อนและฟังก่อน เพราะคนที่พูดทีหลังอาจพูดจริงกว่าคนที่พูดก่อนก็เป็นได้

๙๒. เมื่อมีความข้องขัดกับผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาหรือผู้น้อย เมื่อได้ว่ากล่าวลงโทษ หรือตักเตือนแล้วจงอย่าจำเอาไว้อาฆาตมาดร้ายภายหลังอีก

๙๓. ให้พยายามหาความดีความงามมาสู่คณะ และปูนบำเหน็จกับผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้น้อย สำหรับผู้ที่สมควรจะได้รับ ตามโอกาสที่พึงหาได้อยู่เสมอ

๙๔. จงตีโทษหรือลงโทษผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาในขณะที่ทำผิดโดยไม่เกรงใจหรือกลัวเขาเกลียดให้เคร่งครัดอยู่เสมอ จะละเลยเสียไม่ได้เป็นอันขาด เพราะภายหลังจะกำเริบและแก้ไขยาก

๙๕. จงอย่าใช้อำนาจราชการลงโทษกับผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาในขณะที่เมื่อตนบันดาลโทสะ และอย่ากล่าวคำหยาบให้กระทบกระเทือนถึงวงศ์ตระกูล เพราะผู้อื่นเขาก็มีจิตใจเป็นมนุษย์เหมือนเราเหมือนกัน

๙๖. จงพยายามบำรุงการสมาคมและแสดงกิริยา วาจา ใจ ให้เป็นการโอภาปราศรัย โอบอ้อมอารีจันทวหน้า อย่าเลือกที่รักมักที่ชัง ถือเป็นพวกเขา พวกเรา ต้องแสดงตัวว่าเป็นญาติผู้ใหญ่ของผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้น้อยอยู่เสมอ

๙๗. บรรดาผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่ ไม่ควรเอาบุตร ภรรยา ญาติมิตรของตนมายุ่งเกี่ยวข้องด้วยหน้าที่ราชการ หรือเอาอำนาจราชการไปใช้ในทางส่วนตัว อำนาจราชการจะเสื่อมและจะเสียชื่อเสียง ทั้งเป็นตัวอย่างอันชั่วร้าย

๙๘. บรรดาผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่ ไม่ควรเอาประโยชน์ราชการมาเป็นประโยชน์ส่วนตัว และเอาอำนาจราชการไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว หรือเอาเวลาราชการไปทำกิจส่วนตัว คือ อย่าทำนองซิงอย่างที่ว่า “เลี้ยงช้างก็กินช้าง”

๙๙. ในเวลาบังคับบัญชาการงาน อย่าได้เห็นแก่บุคคลและญาติมิตร และเห็นแก่สินจ้างสินบนเป็นอันขาด ความตรง ความจริงมีอย่างไรต้องกระทำไปดั่งนั้น ความจริงเป็นของไม่ตายและมีค่าเป็นอันมาก การพูดเท็จต้องเตรียมตัว พูดจริงจะพูดขึ้นเมื่อใดก็ได้เป็นคำไม่ตายแท้

๑๐๐. จงทำตัวอย่างอันดีให้ผู้ย่อยหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเห็น เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต (ไม่โกง) ความกตัญญูกตเวที ความกล้าหาญ ความพากเพียรพยายาม ความละเอียดลออรอบคอบ ความละเอียดต่อความผิด ตลอดทั้งความประพฤติอันดี ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์ในการสั่งสอนที่ดีที่สุด ดีกว่าที่จะสอนแต่ปากแต่ตนเองไม่ทำตาม ส่วนการที่จะสอนตนเองให้รู้จักทำตัวอย่างอันดีตั้งว่ามานั้น ก็คือใจของตน ผู้อื่นจะสอนได้ดีกว่าใจของตนนั้นไม่ได้

๑๐๑. อย่างนี้กว่าตนเป็นผู้มีหน้าที่เป็นนาย กตขี้อังคับบัญชาแต่อย่างเดียว ต้องนึกว่าตนมีหน้าที่ร่วมสุขร่วมทุกข์ และต้องสวดส่งให้รู้สุข รู้ทุกข์ของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้อยู่ด้วยเสมอ และอย่าชิงหลักเลี้ยหาความสุขแต่ส่วนตัว เช่น ในเวลานำทหารไปทำการกรากแดดกรำฝน บุกน้ำ ลงโคลน หรือฝ่าอันตรายทั้งปวงอย่าหาโอกาสหลักเลี้ยแต่ส่วนตัวของตัว ผู้อยู่หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาจะขาดความนับถือ

๑๐๒. ผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่ ซึ่งมีหน้าที่อยู่ใกล้ชิดกับทหาร ถ้าเห็นทหารอดหลับอดนอนเหน็ดเหนื่อยหรือขาดเสบียง หรือประกอบอาหารยังไม่ทันสุก หรือมีกิจซึ่งกระทำการอย่างอื่นเสียก่อนจึงจะนอนพักผ่อนหรือบริโภคอาหารได้ ตนเป็นนายทหารอย่าหาโอกาสนอนพักผ่อนหรือบริโภคอาหารเสียก่อน ต้องดูแลผู้อยู่และผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ทั้งสัตว์พาหนะให้นอนพักผ่อนหรือบริโภคอาหารเสียก่อนตน หรือนอนพักผ่อนและบริโภคอาหารพร้อมกัน จึงกระทำให้ผู้อยู่และผู้ใต้บังคับบัญชา นับถือและเห็นใจ